

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่นิยมของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ไม่น้อยกว่า 2,600 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ มีระบบนิเวศ ที่หลากหลาย แหล่งท่องเที่ยวศิลปกรรมที่มีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน และแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน que แสดงถึงความรุ่งเรืองในอดีต แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นภาคเศรษฐกิจสำคัญที่หารายได้ให้กับประเทศในลำดับต้นๆ โดยรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศมีอัตราการเติบโตอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เพิ่มขึ้นจาก 203,179 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2542 เป็น 289,986 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2546 และ 380,417 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2550 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551)

สภาพที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของไทยเราในปัจจุบัน มีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับขยะ การตัดไม้ทำลายป่า มลพิษทางน้ำ อากาศ ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีผลพวงมาจากมนุษย์ เทคโนโลยี โรงงานอุตสาหกรรม พหุกิจกรรมการบริโภคนิยม ฯลฯ เนื่องจากประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ทุกคนควรมีส่วนร่วมในการแก้ไข มิใช่เป็นความรับผิดชอบของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเท่านั้น หากแต่ประชาชนทุกคนผู้เป็นกำลังของประเทศก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม การพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะที่ผ่านมา มีการนำทรัพยากรของประเทศทั้งที่เป็นแหล่งธรรมชาติ ศิลปกรรม วัฒนธรรม โบราณสถาน มาใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ประกอบกับรัฐมีนโยบายใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการนำรายได้เข้าประเทศ โดยขาดความพร้อมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์และพัฒนา จึงเป็นตัวเร่งให้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของแหล่งท่องเที่ยวได้รับผลกระทบถูกทำลายเปลี่ยนแปลงไป มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ขาดการดูแลรักษา บางพื้นที่มีสิ่ง ก่อสร้างไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ทำให้เอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวถูกบดบังและลดคุณค่า การบริการพื้นฐานที่จำเป็น (เช่น สุขาสาธารณะ) และโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมไม่ได้มาตรฐานและมีไม่เพียงพอ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

1. มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงศักยภาพในการรองรับของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ประชาชนและนักท่องเที่ยว ขาดความตั้งใจจริงในการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มุ่งแต่รายได้ ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า

2. ขาดการวางแผนและขาดการสนับสนุนให้มีการลงทุนด้านสาธารณสุขปโภค และโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม (ระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย และระบบเก็บขน กำจัด ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล) ที่เหมาะสมกับพื้นที่และสอดคล้องกับการอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากร ธรรมชาติ สังคม หรือชุมชนตามธรรมชาติ เพื่อชื่นชมและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคมปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเดินป่า การดำน้ำ การศึกษาวิถีชีวิต เป็นต้น

การท่องเที่ยวชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งผู้ที่จะนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลังความคิด หลักการ ความหมาย และองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน (พจนานา สวนศรี, 2546)

หลักการของการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ได้แก่

1. การส่งเสริมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของการอนุรักษ์ และต้องมีแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป มีการกำหนดทิศทางและมาตรการส่งเสริมและการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งป้องกันและควบคุมปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนที่จะเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมและหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. ให้มีการวางแผนการจัดการที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น ประชาชน และภาคเอกชนในพื้นที่ เพื่อคุ้มครอง ดูแล รักษาพื้นที่ที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์หรือมีคุณค่าทางธรรมชาติ(กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2545-2549) การที่ชุมชนเป็นเจ้าของ คือ การให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน (พจนานา สวนศรี, 2549)

องค์การบริหารส่วนตำบลคอนช้าง ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่ ประมาณ 27,286 ไร่ หรือ 43.60 ตารางกิโลเมตร โดยเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนช้าง มีจำนวน 8 หมู่บ้าน ในชุมชนมีสินค้าของ อบต. คือ ผลิตภัณฑ์จากเครื่องปั้นดินเผา แหล่งท่องเที่ยวใน อบต. คอนช้าง ได้แก่

- กู่แก้ว ตั้งอยู่บริเวณวัดกู่แก้วสามัคคี บ้านหัวสระ ต.คอนช้าง อ.เมือง จ.ขอนแก่น
- แก่งน้ำร้อน ตั้งอยู่ที่บ้านป่าสังข์ บ้านป่าเหลื่อม เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่มีพื้นที่ประมาณ 5,050 ไร่

การวิจัยนี้จึงเป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นเพื่อประเมินพื้นฐานความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชุมชนในอบต.คอนช้าง รวมทั้งเสริมทักษะและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ให้ผู้นำในชุมชน ซึ่งจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เยาวชนและเป็นผู้ที่สามารถให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่คนในชุมชนได้ โดยมุ่งหวังให้ผู้นำในชุมชน นำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่แก่คนในชุมชนซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญของชุมชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่สืบไป

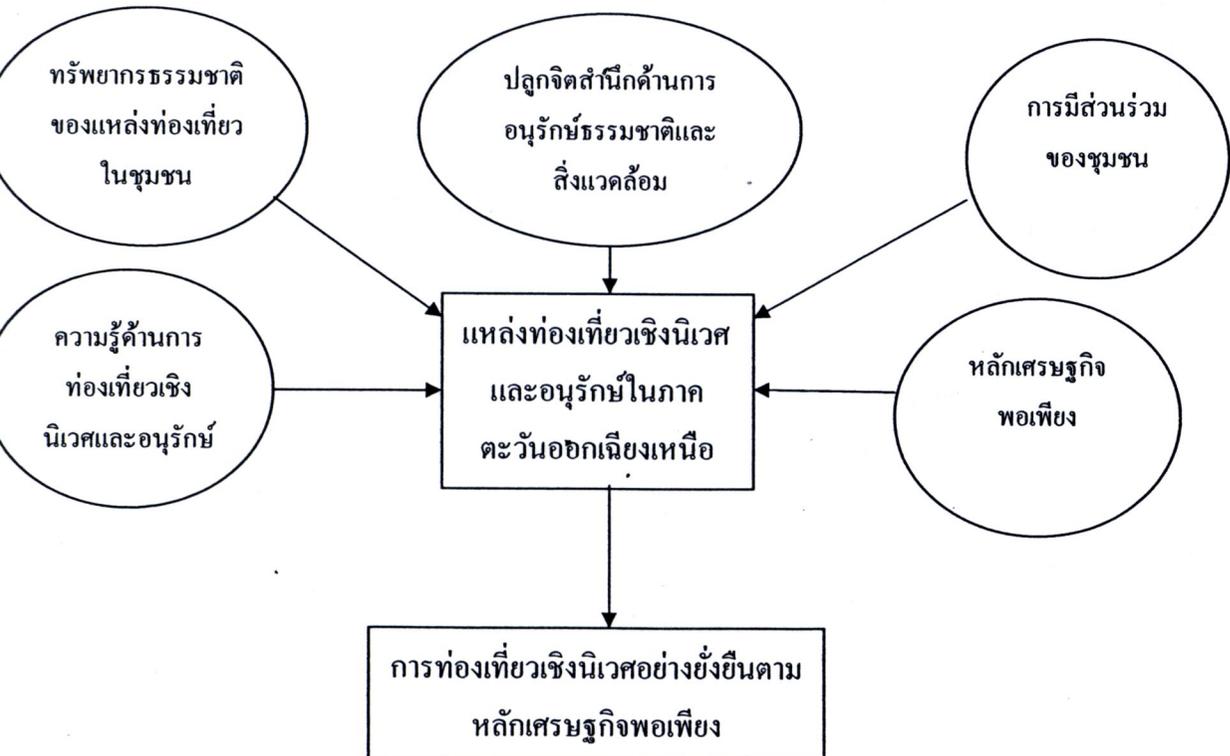
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ประเมินพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสำรวจความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
- การอบรมปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ด้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์ และหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ
- ชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนสามารถเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้อื่นได้
- เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู สามารถนำไปใช้เป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

- 1.3.1 ปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในองค์การบริหารส่วนตำบลคอนช้าง จังหวัดขอนแก่น
- 1.3.2 เน้นการมีส่วนร่วมโดยใช้การประชาสัมพันธ์ของชุมชน
- 1.3.3 ประมวลผลการอบรมและประเมินความรู้ของคนในชุมชนก่อนและหลังอบรม
- 1.3.4 คนในชุมชนนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์อย่างยั่งยืนได้

1.4 ทฤษฎี ฐานคติ และกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

1.5 คำจำกัดความหรือนิยามศัพท์เฉพาะ

- การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นหรือ เพื่อหาความรู้ -
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมี การอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบและสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพ ชีวิตของคนในชุมชน
- การพัฒนา หมายถึง การทำให้สิ่งต่างๆ มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น ดีขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้นจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง ในที่นี้หมายถึงการพัฒนาชุมชนหนองจาง ตำบลคอนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด การใช้ประโยชน์นั้นจะต้องเกิดผลดีต่อ ประชากรโลกส่วนรวมมากที่สุด จะต้องรู้จักใช้ประโยชน์ให้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ให้มีการ สูญเสียทรัพยากรอย่างเปลืองประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์แก่ประชากรของ ประเทศอย่างทั่วถึงกัน
- การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึงการใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยความชาญฉลาดและก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติให้มากที่สุดและมีระยะเวลาในการใช้งานยาวนานที่สุด
- การพัฒนาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้นกว่าเดิมจากที่ เป็นอยู่โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้คุ้มค่า เป็นเวลายาวนานมากที่สุด และให้ เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด
- ชุมชน หมายถึง ชุมชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอนช้าง จังหวัดขอนแก่น

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

- ทราบถึงความต้องการของคนในชุมชนในการพัฒนาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- สามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้
- สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ชุมชนสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์อย่างยั่งยืนได้และสามารถรักษา ทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ได้อย่างยั่งยืน
- การนำงานโครงการวิจัยไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์เพื่อให้ชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

1.7 หน่วยงานที่น่าผลการวิจัยไปใช้

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- สถาบันการศึกษาภาครัฐและเอกชนที่เปิดสอนหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยว
- ประชาชน และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว
- จังหวัดที่ประสงค์จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ